

برشهایی از کتاب «تاریخ مردم ایران در دوره قاجار».

استاد گلبخت خانم ترکمانی و کوچک خانم تبریزی

۲۲ خرداد ۱۳۹۳ ساعت ۱۸:۰۴

این دو نفر گرچه در حرم زندگی می کردند، در زمره زنان شاه نبودند اما شاه «مقررری و مواجب و همه اسباب تجمل به جهت آنان مقرر» کرده بود. دسته استاد مینا را به دست گلبخت خانم سپرده بودند و دسته استاد زهره را به دست کوچک خانم. این دو دسته همیشه با هم رقابت می کردند و چشم و هم چشمی آنان زبانزد درباریان بود؛ چنان که وقتی در دربار میان دو نفر دشمنی برمی خاست، می گفتند: «مثل دسته استاد مینا و استاد زهره منازعه می نمایند.»

درعنوان زنان دربار قاجار؛ از مجلس روضه خوانی تا بساط بزم آرای می خوانیم:

جدا از موسیقی «عمله طرب» و نوازندگان مرد، موسیقی دیگری نیز در مجالس بزم شاه توسط زنان نواخته می شد. نقش زنان در دربار شاه یکی این بود که مجالس روضه خوانی ترتیب دهند و دیگر برگزاری برخی مجالس بزم بود که شاه مسئولیتش را بر عهده آنان گذاشته بود. برای مثال گلبخت خانم ترکمانی و کوچک خانم تبریزی که هر دو از زنان حرم حضرت خاقان (فتحعلی شاه) بودند، هر یک مسئولیت دسته ای از زنان نوازنده و رامشگر را برعهده داشتند. در تاریخ عضدی از دو دسته زن یاد شده است که «عهده هر کدام به پنجاه نفر می رسید» و مجهز به «تمام اسباب طرب از تار و سه تار و کمانچه و سنتورزن و چینی زن و ضرب گیر و خواننده و رقص» بودند. هر یک از این دسته ها سرسته ای داشت که او را «استاد» می نامیدند. یکی از آنان استاد مینا بود و دیگری استاد زهره که هر دو به گفته عضدی، «در علم موسیقی بی نظیر بودند».

این دو نفر گرچه در حرم زندگی می کردند، در زمره زنان شاه نبودند اما شاه «مقررری و مواجب و همه اسباب تجمل به جهت آنان مقرر» کرده بود. دسته استاد مینا را به دست گلبخت خانم سپرده بودند و دسته استاد زهره را به دست کوچک خانم. این دو دسته همیشه با هم رقابت می کردند و چشم و هم چشمی آنان زبانزد درباریان بود؛ چنان که وقتی در دربار میان دو نفر دشمنی برمی خاست، می گفتند: «مثل دسته استاد مینا و استاد زهره منازعه می نمایند.» جالب آنکه در نقاشی های بازمانده از دوره فتحعلی شاه و محمدشاه، برخی از این زنان را تصویر کرده اند.

درص ۲۷۷ کتاب می خوانیم:

چنان که معیرالممالک روایت کرده، برخی از این زنان هنرمند در نهایت «به عقد شاه درمی آمدند و پس از چندی مادر شاهزاده‌ای می شدند.» بعضی از آنان هم که مزدوج بودند، «شاه طلاقشان را می گرفت» و به عقد یکی از امرای دربار خود درمی آورد. این رسم در عصر ناصری هم رواج داشت و ناصرالدین شاه نیز نوازندگانی را که مقبول طبع او بودند به عقد خود درمی آورد.

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۲۰۷۴۸/خانم-کوچک-ترکمانه-خانم-گلبخته-استاد>